
מראה מקומות- עניני הלכה

‘במות דף קי’

נסדר ע"י אשר יעקב מילמן

רב דקהל שערי תפילה

פסעיק, ניו ג'רסי

AsherMillman@gmail.com

לזכר נשמת

מנחם מנדל בן משה ושרה בת משה צבי ממשפחת אדלר
קעפל בן אליעזר ופריידל בת אליעזר ממשפחת מילמן
צבי מנחם בן שמעיהו וחיה לאה בת נפתלי הערצקא ממשפחת
רייכמאן

A Chaburah on these **מראה מקומות** is posted weekly
and can be accessed via www.dafaweek.org, emailed,
or on the app.

507– Daf– Week

info@dafaweek.org

דין חרש בזמן הזה

• בסוגיא זו עוסק בדין חרש ונעיין קצת בדין חרש בזמן הזה. בהרבה מקומות וסביבות הלכה פסוקה שחרש פטור מכל מצות (וחרש שדיברו בו חז"ל שאינו שומע ואינו מדבר) כמו בקדשים, חו"מ, אבה"ע, ואו"ח. אכן השאלה הוא בזמן הזה וגם בזמן העבר שלמדו לחרשים להבין ואפשר אפילו לדבר ע"י רמיזה אם דינם כפקחים אם לאו.

• שיטת ההלכות קטנות וגם הצמח צדק הוא שאין במעשים כלום אפילו אם למדו ומראין דעת שכן הוא דין התורה (ובחת"ס למד שהוא הל"מ). אכן בשבט סופר הביא בשם אביו ששמע שדעתו נוטה שחייבים אכן למעשה הכריע רק כספק. ובנחלת יעקב פסק יותר שבמילתא מדרבנן וודאי אחשיבה כבר מצוה. ומנחת שלמה חוקר עוד צד מחודש שלענין ז' מצות ב"נ נחשב חיוב גמור שכל הפטור מחמת אונס והוא אינו אונס כיון שיש בו דעת ע"ש. ולמעשה נקטינן שהוא ספק לדינא כאן הכריע בציץ אליעזר. וע' באיצ"ר שכולל כל זה בקיצור ע"ש.

- רמב"ם חגיגה ב' ד'
- שו"ע חו"מ ער' א'
- שו"ע אבה"ע מד' א'
- שו"ע או"ח תקפט' ב'
- שו"ת הלכות קטנות ב' לח'
- שו"ת צמח צדק (קדמון) עז'
- שו"ת חת"ס אבה"ע ב' ב'
- שו"ת שבט סופר אבה"ע כא'
- נחלת בנימין לא'
- ציץ אליעזר חלק טו' א'
- מנחת שלמה א' לד'
- אנציקלופדיה רפואית סימן חרש

קרבנות. הלכות חגיגה פ"ב

ג כל קמץ שיכול לאחוז בידו של אביו וכו'. סס. ומ"ש ואם היה הקמץ חגר וכו' חצי"ט שהוא ראוי לרפואה וכו'. (דף ו'). בעיל דאפיטעא:

ד בל החיוב בראייה חייב בהגיגה וכו'. הכי משמע בפ"ק חגיגה (דף ו'): גבי הא דמיא ר"י הגליגו אומר שלם מלות נטעו ישראל בעלייתן לרגל (ובדף ב'):

ה מי שהיה חגר או סומא ביום ראשון וכו'. (פסק כ"ו). ומ"ש וכן אם נטמא בליל יו"ט הראשון וכו' שם ומי אמר ר"י הכי והאמר חזקיה נטמא ביום ראשון בלילה אינו מביא ור"י אמר אף בלילה נמי מביא וכו' קסבר ר' יוחנן לילה אינו מחוסר זמן. ופירש רש"י נטמא ביום גבי מיר מביא קרבן אחד על טומאות הרבה וכו' אלמא חצי"ט דלא נראה לקרבן יש לו משלומין. קסבר ר"י אין ספקין זמן בני שהגיע לילו להקריב קרבנותיו מחבר הילך ממנויב הוא בקרבן אלא שהגילה מעכב מלהביא אכל חגר ביום ראשון אין עליו שום חובת ראייה לפיכך אין לו עליו זמן מביא קרבן ע"ל. ומתאן נמזד לזחוקיה סס נטמא בליל יו"ט הראשון שהוא פטור מן דכשהארץ אינו הראשון ע"ד פטור וכו' חצי"ט נטמא ביום ראשון חייב מן דכשהארץ יו"ט הראשון היה חייב:

ו מי שבא לעזרה בתוך ימי החג וכו'. סס (דף ו'). פלוגתא דר"י ור"ל ופסק כר"י. וזע דלמאם ההם אימיהיב ר"י לר"ל יראה יראה מה לאי בתנא אף אהם חתם אלא כל היכא דאתא ולא אימיהיב ר"ע לא פליגי דענין ומתחו ונפיק כי פליגי דאתא ואימיהיב ר"י אמר וכו' ראייה פניה הוא דאין לה שיעור אלא לקרבן יש לו שיעור ור"ל אמר וכו' חצי"ט קרבן אין לו שיעור. ורבינו לא חס להאי לישנא משום דכיון דלא אמרנו בגמ' אלא כי היכי דלא חוקשי מאי דמשמע לן במילתיה דר"ל לא חיישינן לה ונקטינן כלשנא קמא שהוא מאי דמשמע עפי כשפטא דמילתיהו. ועי"ל שהיה מפרש דף שיעור לקרבן דלשנא נראה לא שיעור פעמים שהוא מביא חייב לכל פעמים שהוא רואה להביא קרבן מביא אלא שיעור דמי קרבן קאמר שלא יהא פחות דלראיה מעה כסף וחגיגה שמי כסף ולא יפרש רבינו פלוגתא דר"י ור"ל כדפירש"י אלא כמו שפירשו המוס' בשם היושלים:

ז הפריש עשר בהמות לחגיגתו וכו'. בפ"ק חגיגה (דף ח'): ודבי רבינו אט"פ שהם קמומים נראה לפרשם כפירוש ר"ם שכמוהו המוס' שם:

דמאס ואפי' רבנן מודו אבל לא כפירוש בחרה שפירוש דרבנן פליגי אלא ה"ק אפי' רבי עקיבא לא אמר ההם אלא לענין ראייה משום דמאס אבל לעולם אינו נטמא בניגיה. ואפי' זה וכו' פליגי אהדי ואפי' סוגיא דפ"י הערל אפי' רבנן מודו דפטור משום דמאס ואפי' לענין ביאה איה ליה לרבינו ו"ל דמשום כך טעמא דמאס מודו רבנן ראייה לביאה דזיל בחר טעמא וקוביא דפ"ק חגיגה איה ליה כרבנן ראייה דהערל והטמא אחיה ככ"ע ואט"ג דסוגיא דחגיגה הוי סוגיא במחוקיה פסק רבינו כסוגיא דהערל דלא משוי פלוגתא בין רבנן ור"ע ועוד דמוקי ברייתא ככ"ע וזהו שכתב רבינו ו"ל וכן הערל ישראל משום כטמא. ומ"ש רבינו ו"ל בפ"ג מהל' מעשר שני הערל כטמא ואם אכל מעשר שני לוקח וכמה שם הרב בעל כ"מ ו"ל דפסק כר"ע ולא הוי כדכתיבנא אלא אפילו לרבנן הוי הוה ד"ע מג"ש דאמר ר' יצחק ההם מניין לערל שאסור וכו' אלא ששקע לי קמח על רבינו ו"ל שלא הזכיר טעמו של רבי יצחק אלא אמר שהמורה קריה קודש כ"י והוא טעם אלא מוכר בגמרא. אכל למי"ג שכתב בשנין רכ"ח סוגיא בפ"ק חגיגה ובלא"ח סי' ר"ח פסק כרבנן דלא יאכל במרותו משום ג"ש דמושב וזכיר קשיא כיון דהוא פסק כרבנן וכמה סוגיא דחגיגה הא לפי אמתה סוגיא לרבנן ערל מידי בראיה וא"כ אמאי פטור ו"ל ע"כ:

ג כל קמץ שיכול לאחוז וכו'. היינו הגיע לחיוב שאמר בפ"ק חגיגה דמדרבנן מידי וכן כתבו שם המוס' ו"ל בממ"י קמח וכמה שם וזכיר להביא קרבנותיו ודבה ולמ"ד אין קריבין ביו"ט אין קריבין עד למחר כדמו"מ וכו' דרבינו ו"ל פסק לדברים ודבות אין קריבין ביו"ט הוי לו לזכר כאן שלא יקריב עולתו ביו"ט וכמו שיבאר המוס' ו"ל ואולי איה ליה לרבינו ו"ל דלא אמרו במשנה מידי בשקן אלא לענין לעלות ולחיות עם אביו וזהו שכתב אביו מידי להעלותו ולחיותו אכל לא לענין קרבן: שנאמר יראה בל וברך. אט"ג דחייקו וכן מדרבנן וחמורו בגמרא דקרא אסתמחא בעלמא הוא ואלוהיך קרא לכדאמרתי כתיב רבינו ו"ל הפסוק ומשך אמר לטון בבחייתא:

ואם היה הקמץ חגר או סומא וכו' שאילוי היה גדול וכו'. אין טעם זה צריך להגיד דכלאו הכי פטור הוא דליתו יכול לעלות עם

חגר וכו' רבינו ו"ל דפסק כ"ה לא כתב טעם זה אלא לשאר: חגר וכו' רבינו ו"ל דפסק כ"ה לא כתב טעם זה אלא לשאר: **ד** בל החיוב בראייה חייב בהגיגה וכו'. המוס' ו"ל בפ"ק חגיגה (דף ב'): חולקים על זה במדבר ואינו שומע דבחיגה נמי חייב. וא"ת לרבינו ו"ל אמאי לא קמי פטורא דחגיגה וכו' דמאס חייב בהגיגה וכו' ו"ל דלרבינו ו"ל חצי"ט ושייר אכל לפירוש לא משמע מן המשנה שאמרה מי שלם חג וכו' דמשמע דבחיגה קאמר וכן שם בגמ' אמרו נאמר ערבת בשעירי של אמרו להם ב"ש אף זו קבוע לה זמן דתנן מי שלם חג כ"י א"ל ב"ה אף זו קבוע לה זמן משמע כדאיה משום דעולת ראייה יש לה משלומין ואין המוספתא עיקר ולכן לא פסק רבינו ו"ל כותימה:

ה וכן אם נטמא בלילה ביו"ט ראשון וכו'. רבינו ו"ל פסק דלילה מחוסר זמן הוא וכן פסק בפ"ג מהל' מחוסר כפרה והטעם כ"מ ו"ל שם, ועוד טעם אחר דהגם מחוקיה לגבי ר"י רבנו היה וכו' שכן פסק כאן דכשנטמא בלילה עדיין לא נראה לקרבן והוא ליה כמו שכתבנו עמא לרגל דפטור אבל לרבי האומר לילה לאו מחוסר זמן היכא דנטמא בלילה הרי נראה לקרבן ויביא חגיגתו כשעור. וא"ת א"כ מה הקשו גריש חגיגה למ"ד משלומין דראשון הכל לאחויי מאי הא ר"י הוא דאמר הכי ואיזו איה ליה דלילה לאו מחוסר זמן כמבאר שם ולידיה היכא שנטמא בלילה מידי דכתיבנא אלא יומא דממ"י אהא לאחויי ר"י. ו"ל דבעי ליישב גמ' ממני' אליבא דהלכתא דאין ק"ל דמשלומין דראשון קן וק"ל לילה מחוסר זמן הוא וכ"מ רבינו ו"ל:

ו מי שביא לעזרה בתוך ימי החג וכו' אינו חייב להביא עולה בידו וכו'. הרב בעל כ"מ ו"ל חזק דאט"ג דבגמרא אסקיו בפ"ק חגיגה גבי פלוגתא דר"י ור"ל כל היכא דלא שביא לעזרה לא פליגי דמתחזי וכו' (עיין בד"מ) דרבינו ו"ל מפרש דיש שיעור לקרבן דלשנא בחרה לא שיעור פעמים שהוא מביא חייב מידי דכל פעמים שהוא רואה להביא קרבן מביא אלא שיעור דמי הקרבן קאמר שלא יהא פחות דלראיה מעה כסף וחגיגה שמי כסף וכו'. ואני מהיה עליו דאין אפשיכר לפרש כן דהא אמרינן ההם אימיהיב הוקר רגלך מביא רעך התם במטות ואשמות ואי ר"י מודה דכל פעמים שהוא רואה מביא מאי פריך ליה מקרא דהוקר רגלך הא איהו נמי ע"כ מוקי לה במטות ואשמות ולדידיה נמי חקשי וכו' א"כ לר"י הוי מעה כסף שמי כסף דלדוריימא דכן הוא לפי פירוש היושלים וכו' דרבינו ו"ל פסק כר"י לא היה לו לכתוב בפרק הקודש ליה דמדברי סופרים הוא שיעור זה וזמן המורה אין לו שיעור והמוס' מפרשים פירוש יושלים כגמרא דין שכתבו ואם נבא להשוותם יחד לאו נבאי גוואס מפרשי לה אלא מ"ל דר"י ור"ע לקס בתרתי פליגי בשיעור דמי הקרבן ובשיעור הנבאה וה"ק ר"י כיון דיש שיעור לדמי הקרבן יש שיעור להבאה ור"ל סובר דאין שיעור לא לדמי הקרבן ולא להבאה אכל לעולם דר"י ור"ל נמי בהבאה פליגי. וע"ז פירוש הרב בעל כ"מ ב"ל דרבינו ו"ל פסק כ"ל דלפי המסקנא דפליגי דהיכי דאיימי או לאו לאחויי או לאו לאחויי א"כ יראה וקרא דהוקר רגלך במטות ואשמות איימי ר"י וכו' דיש בגמ' מנא כותימה דר"ל דקרא דהוקר איימי במטות ואשמות ועיני אכל בעיקר הרגל כ"ע מודו דחייב כדאמרנו שם:

ז הפריש עשר בהמות לחגיגתו וכו'. שם בפ"ק חגיגה פלוגתא דר"י ור"ל ואמרי שם אמר ר' אבה ולא פליגי כאן כהמס' שם פ"ק חגיגה ח"א פסקה דמי אלימא דליכא סהות

משנה למלך

מי גדיה דק"ל כ"ה קמץ שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ועלול פטור א"כ טעם לפיכך דקמץ חגר ובגמרא לא נסקחין אלא אליבא דב"ש. ולפי' לא ידעמי למאי הלכתא נקט רבינו ואם היה הקמץ חגר וכו':

ג אביו חייב להעלותו וכו'. המוס' כתבו גריש חגיגה ד"ה איהו דליתו מביא עליו קרבן ראייה והוא נדבה ואינה קריבא ביו"ט אלא ביום שני. אך מדברי רבינו ו"ל נראה שהחוקר אינו אלא לראיה פנים בעורה וכן הוא דמת ר"י ומ"ש המוספות שם. ומ"ש רבינו ואם היה הקמץ חגר

[סקי"ג] יסוד הדברים שלא יסמרו דברי מור"ם מה שכתב כאן למה שכתב
 שם. ודע שמקור הדברים שכתב מור"ם כאן הוא מהמדרש פ"ק
 דמזיעא [סי' רל"ב] ו"ל שם, פסק ראב"ן אם נאמה ליד ראובן סמורה בזול
 ואמר לשמעון קנה אותה בניי ובינך והריחו נחלוק כו', עד, שיהלוקו.
 ודימהו שם למגביה מציאה לחזירו, וראב"י חלק עליה שם והוא הי"א
 שהביא מור"ם כאן. ומ"ש מור"ם לעיל סימן קפ"ג [סעיף ד'] הוא מהגהת
 מרדכי דפ"ד דכ"מ [סי' תנ"א] ושם כתב ו"ל, חשונה ריש ממיכתא, ראובן א"ל
 לשמעון אית לי זנימא [לדוך] [כ"ד] פלוני זין ליה בניי ובינך, אזל שמעון
 וזניה א"ל ראובן פלג לי כו', עד אז דהייב ראובן לשמעון זוזי למזון בהדי
 הדדי וקנה מיניה מחייבין ליה למינח ליה מגמיה דליה כו', ע"ש. הרי
 שגמרדכי הג"ל כתב דינו אכשנא ליד ראובן סמורה בזול שיהלוקו כריח וגם
 דימהו למגביה מציאה לחזירו, וכל זה לא הוכר בהגהת מרדכי, אלא כתב שם
 דא"ל ראובן לשמעון אית לי זנימא בדרך פלוני זין לי בניי ובינך כו'. והיה

(כ"ו כ"ז) [כ"ה] * (ול"ח) [ול"ה] וקש"ב: [ב] מפני דרכי ש"ם כו'. עיין מה שכתבתי לעיל סימן רמ"ג סעיף ט"ו [סקי"ח]: [ב] סעיף ב' [ג] הסמוכים על ש"ח כו'. עיין באו"ח סימן שס"ו סעיף (ט) [י']:

לראובן דמים וזכה שמעון זמה שקנה ואם נתראה לקנות לשניהן הוי ליה כאלו זכה לשניהן^א.

סימן ער

מציאת חרש שופה וקפן ובנו ובתו ועבדו ושפחתו ואשתו ופועלו

ובו ג' סעיפים

א ^אמציאת חרש שופה וקפן אין בה משום גזל אלא ^במפני דרכי שלום לפיכך אם עבר אחר וגזלה מידם אינה יוצאה בדיינים. הגה ^גודוקא מציאה שאין דעת אחרת מקנה לו ^דאצל שכירות של קטן וכיוצא בו מוציאין בדיינין.

ב ^אמציאת בנו ובתו ^בהסמוכים על שלחנו אף על פי שהם גדולים ציונים ומקורות (ו) עיין לעיל סימן קפ"ג סעיף ד'. סימן ער (ה) כ"י סעיף ב' בשם הרשב"א בתשובה ח"ג סי' צ"ט. ד"מ א'. (ז) לשון רמב"ם סוף סי' מגולה.

נראה לי שזכר דלא קשה מדי, דמה שכתב המרדכי דאם היה נתראה שמעון מתחילה או שהיה לראובן מעות דקנה לשניהן, היינו שהיה יודע סמורה בזול ומשוה דימהו למגביה מציאה, משא"כ בהגהת מרדכי דלא איירי בהגהת סמורה בזול ומשוה ליה כמ"ד שם לרמותו למגביה מציאה, והוא דלא כמ"ש מור"ם שכתב גם בסימן קפ"ג דינו אכשנא ראובן סמורה בזול. גם דמ"מ בסימן קפ"ג סעיף (ה') [ד'] הביא מחילה דעת המרדכי וכתב עליו דעת הגהת מרדכי, משמע דא"ל דשניהן איירי שזין בסמורה בזול, ומשוה כתבתי הישג ג"כ אליניה כנ"ל שם, והנראה לענ"ד כתבתי ודו"ק:

סימן ער סעיף א' [א] אצל שכירות ש"ך קפן וכיוצא בו מוציאין בדיינים מיד או הכא ליקחנו מידו, ובסוף סעיף ב' יתבאר דכשאוכל עם אביו הרי מקנה לו או שהיה שלו או שהירות, הרי הוא שלו גמור [פירוש], ומוציאים בדיינים מיד או הכא ליקחנו מידו, ובסוף סעיף ב' יתבאר דכשאוכל עם אביו הרי זה של אביו, עכ"ל ובעיר שזין כתב ו"ל, אצל שכירות של קטן או כיוצא בו שחייב האחר "להקנותו" לו, מוציאין בדיינים, עכ"ל. מה שכתב להקנותו לו, לאו דוקא קאמר, אלא ר"ל שחייב האחר "לימן" לו: **סעיף ב'** [ב] הסמוכים על ש"ח כו'. עיין דרישה [סעיף ג'] שכתבתי הטעם, שכן היה נראה ישר לחכמים לשלם הטוב לעושה עמו טוב, שמוזן אותו אע"פ שאינו חייב לפרנסו כי אם עד ו' שנים, משא"כ אחין המפרנסים אחיותיהן אחר מיתת אביהם דמחייבים לפרנסן, משוה מציאתן לעצמן, וכמ"ש הטור והמחבר באה"ע סימן קי"ב סעיף ב':

ערך לחם

סימן ער סעיף א' בסופו. ואם הרויחו או נשכרו אצל אחרים, הרי הוא שלהם לגמרי. [ב"י סעיף ב' בשם הרשב"א בתשובה ח"ג סי' צ"ט].

טורי זהב

סימן ער סעיף ב' הסמוכים על שולחנו. פירש רש"י [ב"מ י"ב ע"ב ד"ה אורי חייא] משום איבה. וכתבו התוס' [שם ד"ה רבי יוחנן] דלא שייך איבה אלא בבנו שדרכו לזנוג תמיד, ואם לא יפרנסנו אביו לא יפרנסנו אחר, אבל אדם אחר מעלמא הסמוך לשולחן חבירו חנם כגון יהום קטן וכיוצא בו, איך סברא שמציאותו

באר הגולה
 ע. ועיין בסימן קפ"ג סעיף ד' שכתב אפילו אם נתראה נחמילה בפירוש יכול לחזור בו ואינו אלא רמאי. יש לחלק ולומר דהתם שחזר בו בפני עדים קודם שקנאו, אבל אם אומר אחר שקנאו [שקנאו] לעצמו אינו נאמן כדין המגביה מציאה לחזירו שכתב רמ"א בסעיף זה בשם הטור [סעיף ו'], וכיוצא בזה ראיתי בסמ"ע שם [סעיף ג'].

סימן ער סעיף א' א. לשון הטור [סעיף א']. וכן כתב הרמב"ם פ"יו מהלכות גיילה ואבדה דין י"ג. משנה פ"ה דגיטין דף נ"ט ע"ב. ב. ממילא דרב סקדא שם ריש דף ס"א וכת"ק. סעיף ב' ג. לשון הרמב"ם שם [פ"י מגיילה ואבדה] דין י"ג. משנה כפ"ק דכ"מ דף י"ב ע"א. ד. כדאמר ר' חייא [בר אבא] אמר רבי יוחנן שם ו"ב ע"ב.

חידושי רעק"א

סימן ער סעיף א'. אינה יוצאה בדיינים. י"ב, וגם (אס) * [אין מנדים אותו. ש"ך בספרו ב' ח] מקפו כהן סי' ל' ל"א ל"ב:

באר היטב

ט. דמים. ו"ל המרדכי בשם ראב"י, ולא דמי למציאה דיכול ראובן עצמו ללקוחה מעל בני קרקע, אבל במקח שהלוי בקניה, ודאי אם היה ראובן יכול להשתלם מעות ולקנות קודם שימכר המוכר לאחר וזה בו ראובן, אבל אי לא לא, דה"ל זה נהנה וזה לא חסר, עכ"ל, והביאו דמ"מ ע"ש. [סמ"ע סקי"ב]. [עיין מה שכתבתי בזה בסימן קפ"ג ס"ק י"ד ע"ש]:

סימן ער סעיף א' א. גזל. עיין מה שכתבתי בסימן רמ"ג סעיף ט"ו. וכתבתי מבי"ט (ח"א) [ח"ב] סי' קכ"ב כתב דאם גזל מקטן דבר שנקנה לו מדרבנן כגון ע"י מתנת ש"כ מרע, אינו יוצא בדיינים, ודכ"ו ז"ע. ועיין בספרי מקפו כהן סי' ל' ובהגהת מרדכי סוף סנהדרין, וכתבתי מה"ר זללל אשכנז סי' (כ"ו כ"ז) [כ"ה] [ול"ח] [ול"ה]. ש"ך [סקי"א-ב]: ב. שכירות. ו"ל הרשב"א והד"מ הביאו, אבל דעת אחרת מקנה לו או שהיה שלו או שהירות, הרי הוא שלו גמור, עכ"ל. פירוש, ומוציאין בדיינים מיד זה הנא ליקחנו מידו. סמ"ע [סקי"א]: סעיף ב' ג. גדולים. הטעם, שכן נראה ישר לחכמים לשלם הטוב לעושה עמו טוב, שמוזן אותו אע"פ שאינו חייב לפרנסו רק עד ו' שנים, משא"כ אחין המפרנסים אחיותיהן אחר מיתת אביהן דמחייבים לפרנסן, משוה מציאתן לעצמן, וכמ"ש הטור והמחבר באה"ע סימן קי"ב סעיף ב'. ועיין באו"ח סימן שס"ו סעיף י'. שם [סמ"ע סקי"ב ש"ך סקי"ג]:

כתב בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' ל"ח): "חרש דעתא קלישתא אית ליה, כדאיתא ביבמות (ק"ג) ע"כ. וכפי הנודע, החרש אין לו גרעון, אלא חוש השמע, ומפני שאינו שומע, אינו לומד מבני אדם. ומצינו חרשים פקחים עד מאד. וכאן היה חרש אחד כהן, הוה חייט גדול שבעיר, והיה לוקח סידור בשעת התפילה, והיו רומזים לו ויודע ובקי בו ועומד בשעת התפילה ונושא כפיו. והיה נקל ללמדו לזה, כגון שיכתבו לו אלף ב', ואח"כ יביאו לן לַחֵם, ויורו לו הלמ"ד והח"ת והמ"ם, וכעין זה הרבה. וקשה הדבר, למה נחשב כבהמה. דאטו משום דעתא קלישתא, לא יקרא אדם. ומאי שנא מההוא (שם ק"כ ע"ב) ששחטו בו רוב שנים. ונראה דכל שחפר אחד מן החושים החשובים רוחניים, כמו הסומא, החשיבוהו ללא אדם, כמו שאמר (איוב מ"א) - למה נחשבנו כבהמה, וכתיב (ישעי' ו') - ועיניו הכבד ואזניו השע. ולפיכך איכא למ"ד (ב"ק פ"ז), דסומא פטור מן המצות כמו חרש... ואפשר דחרש נמי דינו כסומא, דסומא חסר לו חוש הראות, שאינו יכול לעסוק בתורה שבכתב, אלא בלשון תרגום, כמו רב יוסף (עי' תוס' ב"ק ג' ע"ב ד"ה כדמתרגם ובח"א סי' רי"ז), הכי נמי חרש חסר לו חוש השמע, שאינו יכול לשמוע ד"ת. אבל כבר אמרתי שיכול הוא ללמוד ולעיין בלבו, דהרהור כדבור דמי, כהנהו אילמי דבי רבי (חגיגה ג') כמו שהוכחתי לעיל. א"כ דין חרש כדין סומא דתלוי במחלוקת. ומסתפינא למימר הכי, דבכל מקום חש"ו שנויים יחד. ולפחות קשה, למה לא חייבוהו חכמים, כמו למ"ד סומא פטור מדאורייתא, כתבו בתוס' (ב"ק שם, ועי"ש בשטמ"ק בשם הרשב"א) דמדרבנן חייב, והדבר צריך לעיון"

וי שמוע ואינו מדבר דהכי איתא פירק מישאחיו דף ע"א
 שומע ואינו מדבר וכו' אלס דכתיב ואני פחדש לא אשמע
 ובאלס לא יפתח פיו וכו' וכן פסקו כל הפוסקים והכל
 מצוהר צטור א"ה סימן ק"ך וקכ"א והצ"י האריך בחלוקי
 דינים שבין חרש ואלס וכן צטור ח"מ סימן רל"ח חבל
 צבגון זה דבאחריה דמכ"ח שאינו שומע ואינו מדבר לא
 מיקרי אלס אלא חרש מיקרי אף על פי דהוא פקח ציוותרי
 אף לחלק בין החרשים וראיתי מרבותי נוהגין שהולך
 לחופה עם החרש אחד שהוא רגיל עמו כגון אחד מן
 אחיו או שאר קרוביו הגדלים עמו בצית ומכירים ברמיוותיו
 ונאותו הרגיל עמו מראה לו ברמיוות ענין קידושין והחרש
 מושיע הטבעת לאשה ומקדשה וזה ראיתי בקראקא
 מחרש אחד שגם הוא היה חייט ופקח גדול היה והיה
 סוחר עם מלבושים שעשה הוא למכור וראיתיו כי היה
 פעמים הרבה חונע לאחרים לפני הצ"ד ופעמים היה
 הוא נחצע והיו הרבה מצני הקהלה שהיו מכירין
 ברמיוותיו כי פקח גדול היה וצקל היה מצני ואפילו
 הכי היה מקדש על ידי אחד מן אחיו שהיה נכנס עמו
 לחופה כלעיל :

ומה שכתב מב"ח מענין כתיבת הרי את מקודשת לי
 וכו' על הנייר ולרמוז לו ענין קידושין וראה
 דלאו שפיר דמי למיעצד כך כדי שלא לחלק בין החרשים
 ואיכא למיחש לחקלה שהרואים יסברו דקדושו קדושין
 גמורין הן מן התורה כיון שאינה מקדשה כשאר חרשים
 ובפרט שמתחיקים אותו לפקח גדול ואם יקדשה אחר
 שהוא פקח לא ילטרבו גט משני שיאמרו אף קידושין
 חופסין ככל שאר אשת איש שנתקדשה שאין קידושין
 חופסין זה וצאמה קידושין אלו של חרש אין קדושין
 גמורין מן התורה ואם נתקדשה אחר כך מן פקח לריבה
 גט ממנו כמו שפסק הטור א"ה ריש סימן מ"ד לכך אין
 לשנות מנה שנהגו בכל החרשים שיקחו לאחד מקרוביו
 הרגיל עמו שילך עמו לחופה והוא ירמוז לו ענין קדושין
 והחרש יושיע הטבעת לאלצע של האשה ויקדשה הנראה
 לעניות דעתי ככתיב :

שאלה ע"ח

אתת לקדמתי איתתא אחת ושמה שרה בת רבי
 מרדכי מטשארטריאה צוכה ומייללח ומקוננת
 על הריגת בעלה רבי יואל צגזירת ק"ק כאלנאי צפניה
 נצפני אחותה ולאטח הנלצת עמה צזה וצעית מניתי

23

לענין צטריותא דידה שחיה שריח להחנכצא לחתני
 ודחיתי אותה צדברים היאך חיה מותרת כיון שנהרג
 צמלחמה ואז הרימה קולה בצביה למה לא יהיה מקום
 לזעקה צמה שידועת היא צצירור גמור שמת בעלה ולמה
 חיה השורה כי קיל לה איסורה דאשת איש ואמרתיה לה
 כדי לנסותה ראה אין זה דבר חדש כי במקרה זה מקרה
 לכמה אנשים שצחו לפדונה זו פליטי חרצ ונשאו נשים
 על פי הגזחם שראו נשותיהם הרגוים ואחר כך נודע כי
 חיות הנה והשיצה היא ואחותה שחיה יחד צקול אחד
 כי לא ראי זה כראי זה האיש שרולה לישא אחרת קיל
 ליה למיעצד כך כי אם יודע אחר כך שאשתו צתיוותה
 יגרש אחת מהנה וילא ידי מוצתו מה שאין כן אשה
 דעוגשה חמור מאוד ומעוות אשר לא יוכל לתקן הוא אז
 נחמלאחי רחמים עליה ואמרתיה לענין צטריותא דידה על
 פי הגדחם אשר הגידו צק"ק העלישויה צכ"ד צאלול חי"ג
 לפ"ק וכלל הגדחם היה כך מרת זלאטא הגידה כי
 היא ורבי יואל ואשתו אחותה שרה ועוד איש אחד בעל
 קרובתה ועוד איש אחר וכמה נשים היו מטמניס את
 עלמם צחדר אחד מקום לר וצחו שם הרולחים והרגו
 האנשים ואח הנשים הכו ופלעו אצל לא נחכונו להרוג
 כי אמרו די להם לנשים שיהיו משועטים צעולם ויהיו
 חוזרים על הפתחים וראתה היא שרבי יואל בעל
 אחותה שרה נפל לארץ מושכב מת והחילו הרולחים
 לפשוט את החללים ואמר אחד על רבי יואל ראה עדין
 זה חי ורלח אותו יותר ולא זהה היא ואחותה שרה אשת
 רבי יואל מאותו חדר וראו את כל זה גם ראו כי היו
 הרולחים חופשים בלבושי ההרגוים צצביל ממון ובסף
 וזה וחר שהלכו משם הרולחים התחולה אחותה שרה
 לזוז אח בעלה רבי יואל והיחה קוראת אותו צשמו יואל
 יואל ואמרה היא לאחותה מה אהה עושה וכי אינך
 רואה שהוא מת ממש והיתה מזוזה אותו ולא היה צו שום
 נדוד חיות רק מת ממש וראשו היה נפוח ממכות ופלעים
 וכל זה נעשה ממחרת עד הלוח היום והם נשאר שם
 צאותו חר כל אותו היום וההרוג רבי יואל היה מוטל
 לפנים עד לעת הערב ילאו משם והניחו ההרוג רבי יואל
 שוכב שם עד כאן הגדת מרת זלאטא :

ושאלתי אותה היאך היית מכרת אותו שמהרוג היה
 רבי יואל בעלה של אחותך שרה כיון שראשו
 היה נפוח ממכות ופלעים והשיצה היאך לא חיה מכרת
 כיון שלא זהה משם וראתה הריגתו ונכילתו וגם היה מכר
 לה

ומהותו, וא"א לברר בכתב מה ענינו וטבעו ומהותו, וכמ"ש הרמב"ם פ"ט מה' עדות [ה"י], ואין לדיין אלא מה שענינו רואות, ואפי' שיבא מכשורי לא בעינא דלימטי לי, והכסם שכמותו ענינו בראשו לנוכח יביטו עד היכן מגיע שכלו והבנתו. אך מה שנוגע לפלפל בהלכה ולברר שרש הדין ומקורו מש"ס ופוסקים אשמור לדבר כיד ד' הטובה עלי, והוא יעזרני ע"ד כבוד שמו הגדול שלא אכשל בדבר הלכה:

גרסינן פ"ק דחגיגה ג' ע"ב ת"ר איזהו שוטה, פירש"י האמור בכל מקום שפטור מכל המצות ומן העונש ואין קנינו קנין ואין ממכרו ממכר עכ"ל, היוצא יחידי בלילה והלן בבית הקברות והמקרע כסותו. והנה יש לעיין מה גדר נתנו בשוטה, הלא אפי' חרש פטור מהמצות והעונשים ואין קנינו וממכרו כלום והכל משום שאין בו דיעה, וידוע הוא כי החרש אין בו אחת מכל אלו המנוים כאן, ואפי"ה הואיל ואין דעתו שלימה ממועט הוא מכל האמור, ומכ"ש מי שדעתו פחותה מן החרש כמו רוב הפתאים, וא"כ מ"ט נתנו חז"ל גדר איזהו שוטה. ויותר מזה יש לתמוה למה מנו חכמים בכל מקום חרש ושוטה, ואפשר וקרוב לודאי שכך היא הלכה למשה מסיני, וקשה כיון דתני חרש ומכ"ש הגרוע ממנו ברעת למה הדר תני שוטה, בשלמא קטן לק"מ, דקטן מחרש ושוטה לא אתי דאיכא קטנים דחריפי טובא ב"דעת, ואינהו מקטן לא אתי משום שאינו איש. ועיין מ"ש הר"ש ריש מס' תרומות, אבל בחרש ושוטה קשה. ועיין מ"ש תוס' גיטין כ"ב ע"ב ד"ה והא לאו בני דיעה וכו' דשוטה גרע מחרש, דלגבי חרש הוי מועיל גדול מלמדו ומזהירו לחלוץ אי לאו דאינו באומר אמרו, משא"כ שוטה ע"ש, מיהו למסקנא בחליצה תרווייהו פסולים ובכתיבת הגט תרווייהו כשרים בעומד על גבו כמ"ש תוס' שם. הדרן להנ"ל דקשיא לי מ"ט תני תרווייהו כלל:

גם יש לתמוה מ"ט לא הזכיר בש"ס בשום מקום דין הפתאים שהזכיר הרמב"ם פ"ט מה' עדות [ה"י], וגם הרמב"ם בעצמו לא הזכירו בשום מקום כי אם בה' עדות. ואי נמי נודה לדברי תשו' מהרי"ט [חאה"ע סי' ט"ז] שהרמב"ם נמי לא אמרו אלא גבי

כפי הנוסח הכתוב בהגהות חו"מ.

(ב) ע"ע לעיל ח"א סי' ק"ג סוד"ה וא"כ, וד"ה ואמנם משום, וש"נ.

אם הקפיד הבעל לגרש דוקא על כרחי הוה אין שליח לדבר עבירה, ואם הקפיד דוקא ברצונה ועבר וגירש בע"כ פשיטא דהוה שינוי בשליחות ואינה מגורשת, אך אם עשה שליח לגרש כאשר תמצא ידו ומה לו למשלח אם יגרש בהיתר או באיסור, ואם יצוה לסופר לכתוב גט לאשתו וכתבו בי"ט יעיין ב"ש סי' קכ"ג סק"ו, לא שייך אין שליח לד"ע, כי לכתוב גט עשאו שליח ולא לכתוב ביום אסור דוקא, וה"נ דכוותיה. וכזה מיושבים כל קושיות הגאון מה"ו יצחק ד"ל הנ"ל, זה הוה כמו ימירנו כל הרוצה להמיר ימיר, עיין מ"ש נב"י עצמו שם סס"י פ"ב אות כ', וזה דלא כקצה"ח סי' זה ע"ש עכ"ל שם על הגליון ג):

והי' זה שלום וכ"ט דברי הטרוד מאוד א"נ:

משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה ב

שיל"ת, פ"ב יום ה' יו"ד לירח תליחאי תקס"ט לפ"ק:

שאלה באיש אחד שמחמת רב דאגותיו והפסדין רבים תכופים שאירע לו בממונו נקרה במקרה מרה שחורה מלאנקילי שהוא גורם עצבות, ומחמת זה אינו מתחיל לדבר כלל עם בני אדם, אמנם אם מתחילין עמו משיב כהוגן, ומתפלל ועולה לתורה כדרך שאר בני אדם, ואמנם מתוך עצבון רוחו גרם כעסו שכמה פעמים מרד באבותיו, ועי"ז ברחא אשתו ממנו באמרה שאינה יכולה לסבול זה, ועי' ריצוי ופיוסים נתפייס בריצוי לפטור אשתו בגט פטורים, ובשעת מעשה של אותו ריצוי היה טוען בעצמו שואל ומשיב דברים הראוים לו והגונים וטובים לענין, וקבל קנין לגרש את אשתו ע"ד הפשר הנעשה בפני הרב אב"ד בענין זה. ועתה נפשו בשאלתו אם ראוי לסדר הגט להזוג, אם אולי נאמר שהאיש בכלל שוטה יחשב שאין גירושיו כלום ואינו מוציא עולמית:

תשובה הנה לדון בדיני השוטים א"א כי אם בראיית עיני הדיין המבין מה טיבו

מהרי"ט שרמו מל"מ פ"ב מרוצח, ושם מבואר מ"ש בנב"י קמא סי' ע"ה בחלק אה"ע ולדינא נ"ל וכו', ועיין בהערות "שער יוסף" שבסו"ס ח"י סוגי' חת"ס (ירושלים — תשכ"ט) ע' רל"ז שהעיר על נוסח דברי מרו שלפנינו, וסיים שהנכוז

נחלת

סימן לא

בנימין

חזרה הש"ך ומלטרפי עיי במג"א ס"ק ח', והגאון ז"ע
 בחשיי מהרי"א הג"ל הוסיף כיון דמנהג עיקר הלכה
 א"כ לא תפסות הוראת הראי"ש וש"ע ופוק חזי מה עמה
 דבר, ובדבר דכ"ע נהגו כן דינא הכי, דאטו כ"ע
 פושעי יניחו, ומיש הט"ז חלילה ללרף כושעי הללו, זיא
 דהא מלרפי עבריין עוברו עבירה עייש :

וכתב עוד לתרן הקו' מהא דפי' קכ"ד, דסס איירי
 דוקא לענין חזרה החפלה אחר שכבר ילאו
 י"ח, אבל לקדיש ולקדושה וברכו אפי' אי לבדו שלא
 שמע ואומרו בפערה בשביל עמנו אפי' שה"ט כבר
 ילאו, ובכ"ה גס יסן-מלרף עייש, וכ"כ הפרמ"ג. אמנס
 נלע"ד דעיקר קוי הט"ז על האגור דהוא ת"י דלא נהגין
 כן כהוראת ש"ע ומשו' הראי"ש, א"כ לפ"ז קשה על
 המחבר דהוא קבע בש"ע בסי' קכ"ד באס און היט
 מכוונן לברכה קרוב הוא לבטלה, וא"כ אמאי כספ
 בישן דמלטרף, ח"ל הט"ז וחו דכבר קבע בש"ע בסי'
 קכ"ד הלכה כהרא"ש, כ"ש יסן עכ"ל, מזה נשמע דכוונתו
 הט"ז, על המחבר קשה מאחר דהוא קבע סס כן, א"כ
 גס בישן הכי והגן, אבל לדינא יל כאגור וכמיס
 המהרי"א דלא נהגין אכן ומנהג מבטל הלכה ודוק:
ודאיתנין להכי דיסן מלטרף וכן עבריין עובר עבירה
 אפי' דרוח מסאבוחא שרי' עליו, דמ"ת
 ישראל הוא והיסן אינו שומע וא"ת, וה"נ חרש י"ל דבר
 ישראל הוא, אלא שהוא אינו בר דעת, ואיכ אס הוא
 פקח ומבין ומכוין ראו להלטרף וזה טונה החלמיד
 שכי הליקוטי מהרי"ל אפי' דלא קייל כריב"ל בקטן
 המ"ב ת"ת חרש שהוא פקח עדיף ומש"ה כ' ג"כ הרמ"א
 בכ"ה מלטרף חרש לזמן ופיי :

דן אמה דכ' הג"ל בסי' ע"ז בחרש שהי' פקח גדול,
 וידע לחסום בזהימת ידו, והראיה כלל החפלות
 שמחפליין בחול בשבת ויו"ט, ונושא ונותן עם כל אדם,
 ובקל הי' מבין כל הרמזות, ת"ת אין לחלק בין ההרשי'
 י"ל דכס שקול וטרי לענין קידושין אי הוי קדוש' דאוי
 או לא עיי"ש, א"כ לענין לירוף דרבנן אפשר להקל :
והנה הש"ך והב"ח ביו"ד סי' א' כתבו אפי' פקח
 ונהחרש דינו כהרש. תחולדתו לענין שחיטה, וכל
 הפרמ"ג מהא שמעינן דכל שאינו שומע וא"ת בכלל
 שוטים הוא יחשב, ואין הטעם שלא הי' לו חמי ללמוד
 [עיי' בר"ת פ"י למשניות למס' חרויות] דהא הך פקח
 ונהחרש כן הוא עיי"ש. וכן איחא בש"ס דגיטין ע"א
 אמר ר"כ אחר רב הרש שיכול לדבר מחיד הכחב
 כוהבין וניהנין גט לאשה, ומסקינן דמנאי היא רש"ב
 אומר פקח ונהחרש כיהבין וכו' וריי אחר חלוקי' עליו
 וזברו על רש"ב וכו' וכן מוכח מצריית' שהובא לקמן
 בגמי א"ג עד שישמע אח קולו, לאפיקו מדריכ, ואיכ
 הסקינן אפי' פקח ונהחרש ויודע לכתוב א"ג, ובפמיחה
 כולל כי הפרמיג פקח ונהחרש ספק הוא, דהא רף
 חרש תמעי אמו אחר ר"א דספק הוא ואין הלכה כן,
 אבל נהחרש אפי' י"ל ספק הוא ונ"ת טובא עיי"ש
 ולפי"ז אפי' אס מחמירין לענין דאוי בגט ושחיטה
 ובאיחזוק איסורא, אפשר לענין דרבנן ללרף למנין עשרה
 אזלינן לקולא, והאי הרשי' שלמדו בבית חינוך שלהם ופקחיי
 הם בכתובקריאה וכדומה עכ"פ נחשנ' כפקח ונהחרש,
 ואס ספק הוא בכ"ה איכ ללירוף מקילינן והבן :

וראיתי בש"ת שיבא ליון סי' די שהאר"ך לענין חרש
 שכי הפילין, והשמות הקדושי' כי אביו, והשאר
 כתבו בנו החרש, והי' פקח ואומן לכתוב בכתב מהודר,
 גס הינה הפילין בכל יום ומחבנן ומגשקן כשלוקחן

ביו, אס אומן מפילין כשרים, והניא מיש הפרמיג
 לפמיחה כוללל דחרש דומה למי שנקטעה ידו כדי
 המג"א ל"ט דבר קשירה הוא רק שומא כאיב לין, והוא
 חילק עליו דאין למיח חרש לגידס דזה בר דעת ומחייב
 במלות, מה שא"כ חרש דל"ח בר דעת ואינו במלות
 התורה ואיך נימא שהוא בר קשירה, אמנס בסוף
 התשובה הלדיק דבריו וכי סברא חדשה, דכבר העירו
 אחרוני' וגס הנוב"י מהי' סיי' א' אמאי תכסרת
 השחיטה מחי"ש בעעיג הא לריך להיות בר זביחה לשי'
 הר"י והראי"ש, ואס נחשבו בר זביחה איכ אמאי לא
 הוי בר קשירה, ומי' דל"ס לומר אינו בר זביחה ובר
 קשירה אלא באדם שהוא חפשי ממלי' מחמת פטורי
 דגופא, א"כ קטן הואיל דחורת די ל"א חנו לקטניס,
 אכ"ג שהוא חרף וכו"ד אפי' פטור ממלות, וא"א
 להכניסו לחיוב המלות, אבל חרש דמה שהוא פטור
 מהלתי אינו מחמת גופא אלא מחמת סיבה ומקרה
 ההוגע חוהי לקיים המלי', א"כ חרש תקרי ב"ז ובר
 קשירה ולא ילא מכלל ישראל, דפטורו ממלות אינו
 פטורו דגופו, כי אס חפשי שאין בו דעת והוי כאדם
 יסן, ומחקייתו דברי הפרמ"ג דחרש ב"ק הוא, מש"ה כי
 בצרייתא דגיטין מיה רק קטן וכן בש"ע ל"ט, ולא
 הביאו חרש, עייש שהאר"ך מאוד להלכה אבל לא למעשה:
וב"ב כי הגאון ז"ל סס בסוף התשובה מי שיש לו כבר
 מחפילין האלו שכי החרש יכול להניחם וללאח
 בהם, אס אין ידו משגח לקנות מפילין אחרים, יסן
 שאין לפיסלן בבירור, אך לא יברך עליהן עייש, והשחא
 לזקו דברי הרמ"א ודברי החלמיד של מהרי"ל דמדינא
 אפי' קטן הודע למי מצרכין מלטרף לזימון, ולריב"ל
 אפי' קטן המיב, וחרש עדיפא מקטן, דאין פטורו מגיטו
 ומקרי ב"ח מלות ואע"ג דאין מחמירי' בקטן עד שיהי'
 בן י"ג דבר מלוה הוא מ"ת גס חרש בר מלוה מקרי,
 ואין המניעה רק מחמת חסרון דעת וקליטה הבנחו
 ולפי"ז אס הוא פקח ומכוין ומבין, ראוי ללרפו לזימון
 כנלע"ד להלדיק דעת החלמיד ודברי הרמ"א והבן :

ורבנדון יידן ללרף למנין לחפלה הוי חרש שהוא מלומד
 ומיחא מפילין ומחפלה ערב ובוקר בסידור שלו
 המועקה בלסון לעי' כסדר כל החפלות, והוא פקח
 ומבין, נלע"ד עוד לחדש, הנה פסקינן חו"ש יש להם
 מעשה, ואין להם מחשבה, ואס מחשבתו כחרת מחוד
 מעשו, מדאוי אין לו מדרבנן יס ג, עיי' בחולין י"ב,
 וברמב"ס בכל המקומות השייכות לענין זה, וכבר הקב
 הירושלמי אמאי אין חרומחן חרומה, ויזכיר מעשה שלהן
 על מחשבתן ומי' כיון דכתיב ונחשב עיי' בחומי' סס
 ובירושלמי ואין כאן מקומו להאר"ך, עכ"פ נשמע אס
 התעשה מייכה על מחשבת דחרש, מהני מחשבה שלו
 מדרבנן, וא"כ כיון דחזינן דמיחא מפילין ומחשבתו בצינית
 ומחפלה, ודאי העשה שלו מוכיח על מחשבתו, ונקרא
 לענין חפלה שהוא דרבנן וירוף עשרה דרבנן, בר דעת
 ובר מחשבה, דגס בחרומה הי' מהני הפרשה שלו לולא
 דכתיב ונחשב לכס, והשחא מה דפסקינן דאין מלטרף
 חרש שאינו שומע וא"ת, היינו בסתם חרש דלא טיכ
 מחשבו על דעתו ומחשבתו, והוא אינו בר דעת, אבל
 בחרש שהוא פקח ומיחא מפילין ומחפלה כהוגן, א"כ
 בכ"ה ראו ללרף, ובר חיוב' מלוה מקרי כמ"ס הגאון
 ז"ל בש"ת ליון כניל ובר דיעה מקרי משום דמחשבתו
 כיכרת, ולענין דרבנן מהני כנלע"ד לחדש ב"ה :

דעו לרף מדבריו דכמה לדדי' להחירו ללירוף וי"ד, דהא
 אונן שהוא פטור מכל המלות מלטרף, ואפי'

סימן לד

חרש שלמד לדבר – לענין חיובו במצוות ובדבר חינוך ילדים מפגרים במצוות

דרחמנא פטרי אבל כל שבדקין אותו ורואין שיש לו דעת ושכלו שלם מסתבר דשפיר חייב במצוות וגם נהרג עליהם שהרי טעמא דפטור הוא לא מפני שהוא בעל מום כי אם מפני שאין לו דעת.

ועפ"ז נראה דה"ה נמי בישראל בכה"ג שהוא חייב בכל הז' מצוות שבני נח מוזהרים עליהם וכמו"ש האחרונים דסברא הוא שישראל קטן שהוא פקח גמור אע"ג שהוא פחות מבן י"ג וגם לא הביא ב' שערות דשפיר חייב בז' מצוות של בני נח דכמו שהיה חייב בהם לפני מתן תורה כך הוא חייב גם עכשיו משום טעמא דמי איכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור ורק לענין עונשין אמרינן דאף שכן נח נהרג מ"מ ישראל קטן אינו נענש משום דרחמא הוא דחס עלי' אבל לא לענין היתר ואיסור (ואפשר דלר"ל שחצי שיעור מותר מה"ת מ"מ באבר מן החי שפיר מודה דאסור משום טעמא דמי איכא מידי, וצ"ע לר' יהודה שפוטור סומא מן המצוות ולהסוכרים שפטור גם מלאוין איך הדין בז' מצוות של בן נח, ואולי גם נכרי סומא פטור ממצוות כיון שהלימוד הוא מגלות דשייך נמי בכך נח, מסתמא דברו בזה האחרונים) וממילא מסתבר דה"ה נמי בחרש שהוא פקח גמור דגם ישראל שפיר חייב בכל הז' מצוות כיון שעיקר הטעם דחרש פטור הוא משום דמי לקטן והרי אמרו שגם קטן מוזהר אם הוא פקח.

חרש – חיובו במצוות*

בנוגע לאיש שמדבר ואינו שומע כמדומני שאך למותר הוא להאריך בזה כי להלכה נקטינן דדאי שאפי' אם אינו שומע כלום מ"מ אם הוא בר דעת הרי הוא כפקח לכל דבר פרט לאותם הדברים שצריך האדם להשמיע לאוזניו (ראה שד"ח מערכת ח' כלל ל"א), אולם בחרש שאינו שומע ואינו מדבר ואעפ"י כן הוא יודע בטיב משא ומתן והוא מבין ומכיר בכל הדברים וגם יודע בעניני מצוות מה מותר ומה אסור, חשבתי לכאורה שלענין בני נח כיון שהוא בר דעת שפיר חייב בכל הז' מצוות וגם נהרג עליהם, דאף שפסק הרמב"ם בפ"י ממלכים ה"ב לענין בני נח "ולעולם אין עונשין מהם לא קטן ולא חרש ולא שוטה לפי שאינן בני מצוות" מ"מ נראה כיון שעיקר הטעם

דחרש ושוטה פטורין ממצוות הוא רק מפני שאין להם דעת והרי הם כאנוסים וכמו"ש רש"י במס' שבועות דף מ"ב ע"א אהא דאין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן משום דכתיב וכי יתן איש ולא קטן והוא הדין חרש ושוטה מפני "שהחרש והשוטה כקטנים הם בלא דעת" ואילו בנוגע לקטן ממש מבואר בחת"ס חיו"ד סי' ש"יז דכיון שהרמב"ם עצמו פסק שם בפ"ט ה"ט "שלא ניתנו השיעורים אלא לישראל בלבד" ולא לבני נח לכן צריכים לומר דדוקא בישראל יש שיעור של י"ג שנה ושתי שערות לענין גדלות משא"כ בכך נח רק בודקין אותו ואם שכלו שלם כראוי דינו כגדול כי לא שייך בו שום פטור אחר חוץ מזה שאין לו דעת. וכיון שכן מסתבר לכאורה דה"ה נמי בחרש הואיל ומה שפטור ממצוות הוא רק מפני שהוא שוטה וחשיב כאנוס

הרמב"ם דלא יתנו ביום ראשון לקטן וכו', דכל קטן במשמע מזה אפי' בהגיע לעונת הפעוטות, ולאחר מיכן מוסיף דעת הר"ן וכותב דיש מי שאומר שאם הגיע לעונת הפעוטות מותר

ולפי כללי הבי"ב בזה (יעוין בשד"ח בכללי הפוסקים) משמע שסובר לעיקר בזה כדעת הרמב"ם כפי שסתם לפסוק בראש דבריו, וגם המשנ"ב בביאור הלכה שם פוסק דזה פשוט דודאי יש להתמיר לכתחילה כדעה הראשונה והיא סתמית שלא ליתן במתנה לשום קטן יעו"ש.

וא"כ נלמד מהאמור שאותו הדין בזה גם במקנה וקונה מחרש, דהא דינם שזה ובשניהם אין מקחו מקח וממכרו מקח מה"ת, ורק רבנן תקנו בהם שיהו מעשיהו קיימין במטלטלין, ולכן כשם שיש להתמיר בקטן שלא לצאת בהאחרות ביום ראשון, הוא הדין גמי יש להתמיר גם בקונה מחרש, ואין חילוק ממילא בין ראשון לשני וכו"ל.

(ב) אולם חזרתי והתחשבת דמתרי טעמא יש לומר דכאן בנידון שאלחנו שאני, וששפיר יוכלו לצאת בהאחרות ביום ראשון הו לוי וגם לרבות אפילו שמעון.

ראשית, כד דייקנין חזינן דכל המדובר בגמ' בסוכה ^{א"ת 1234567} ובמב"ם ובשו"ע הוא בנוגע בלתי לקטן במתנה, אבל לא בלהקנות ולחזור ולקנות ממנו, והחילוק בזה הוא גדול, דיעוין במגיד משנה בפרק כ"ט מה' מכירה ה"א שמבאר בדעת הרמב"ם דדוקא במתנה קנה הקטן דבר תורה מכח דעת אחרת מקנה, אבל במקח כיון שאין נתינתו בדמים נתינה אף אין מעשי כלום מן התורה יעו"ש, וא"כ שפיר יש לומר לפי"ז דכל הדין הזה של דלא יתנו ביום ראשון לקטן נאמר רק במתנה בדיקא מפני שאו קנה מה"ת מכח דעת אחרת מקנה, ואילו מה שחזרו ומקנה הוא רק מדרבנן, אבל במכירה ושקנינו של קטן בזה ג"כ הוא רק מדרבנן שפיר מהני מה שחזרו ומקנה, מפני דאמרינן דכשם שזוכה וקנה מדרבנן כך חזרו ומקנה ומזכה גם כן מדרבנן.

ולפי"ז הוא הדין איפוא אם כן גם בחרש שג"כ קנה ומקנה, דהא שוין לאהודי בזה, ובעל"ז הראשונים [הפקח] בסתמא אקרוי קא מקני, או אפקורי קמפקרי ליה להאחרות לחרש [שאינו זוכה בזה אלא מדרבנן] ולכל הבאים אחריו הפקחים שזוכים כבר בזה מה"ת, [וידענא אמנם הדיונים הארוכים שישנם עזנה בזה בספרי רבתינו האחרונים ז"ל יעוין בקצוה"ת חר"מ סי' רל"ה סק"ד, שו"ת כתב סופר חאו"ח סי' קכ"ח, ובביאור הלכה בשו"ע שם, ובספרים שצוינו בספר ארחות חיים או"ח סי' תרנ"ח ס"ק ח' וט' יעו"ש, ואכמ"ל כי בנידוננו יש עוד ספק גוסף וכדלקמן].

שו"ת, יש לומר דחרש עדיפא בזה מקטן [גם אם נאמר דבקטן כן מהני דעת אחרת אפילו במכירה שיקנה מה"ת], דיעוין בקצוה"ת סי' רמ"ג סק"ו שגוטה לומר דדעת אחרת להקנות מהני רק בקטן מפני דאית לכלל דעת, אבל בחרש אין מזכין ע"י אחר ע"ש, ולפי"ז יוצא דמ"ע יסברו הגבי חרש אמרינן שפיר דכשם שזוכה רק מדרבנן כך מקנה ג"כ מדרבנן.

באופן שיצא שישנן לפנינו ג' ספיקות להיתרא, והמה: (א) שמא הלכה כהסוברים שבפעוטות מהני אפילו ביו"ט ראשון, וה"ה ממילא גם בחרש, (ב) אפילו להסוברים דלא מהני גם בפעוטות, אולי זהו דוקא במתנה אבל לא במכירה, (ג) אפילו את"ל דה"ה גם במכירה, אולי זהו דוקא בקטן, אבל בחרש לא מהני בכלל דעת אחרת מקנה.

(ג) וא"י בעינא אמינא בזה עוד ספק רביעי, והוא, כי בחרשים דומיננו שמלמדים אותם בבתי ספר מיוחדים כתב ולשון ומבינים מה שרומזים להם ומבטאים הכל בלשון לעגים ויש להם ידיעות כשאר בני אדם ונושאים ונותנים כפקחים וכו', יש בנוגע להם מחלוקת גדולה בין הפוסקים אי נשתנו דינם מחרש שדיברו בהם חכמים ויש לתת להם דין פקחים, או לא, והרבה סוברים שכן נשתנה באמת דינם, יעוין שו"ת צמח צדק (הישנות) סי' ע"ו, שו"ת דברי חיים (מצאנו) חאו"ח ח"ב סימן ע"ב, שו"ת בית שלמה (סקאלא) חאו"ח סי' צ"ה, שו"ת באות דשא סי' קל"ב שו"ת מהר"ם שיק חאה"ע סי' ע"ט, שו"ת שבט סופר חאה"ע סי' כ"א, שו"ת זכר שמחה (באמבערגער) סי' ט', שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' ק"מ, שו"ת קרו לודד חאו"ח סי' כ"ו, שו"ת נחלת בנימין (ברייער) סי' ל"א, שו"ת לבושי מרדכי מהדרי"ק חאה"ע סי' מ"ה ומתדרי"ת חאה"ע סי' מ"ג, שו"ת מהרא"ש (היילפרין) סי' י"ד, ספר שבט שמעון (סידאן) בחלק יבום חלוצה לסי' קס"ט ע"פ מ"ג, שו"ת מהר"י שטייף סי' רל"ט, ובקרו"ק שבסוף ספר מל"ח, וספר דברי יהושע (קלעוואן) סי' כ"ד יעו"ש, והדברים ארוכים, ועכ"פ לא יצא הדבר מידי ספק, ויוצא לפנינו ארבעה ספיקות.

(ד) ובהיות לפנינו כל כך הרבה ספיקות להיתרא, תו יש לומר דאפילו להפרמ"ג שמצינו לו באו"ח סי' תרנ"ח בא"א סק"ב דס"ל דאין עושין ספק ספקא לכתחילה כדיעו"ש, אבל כגון דא שלפנינו ארבעה ספיקות יחד ג"כ שעושין כן אפילו לכתחילה.

ב

כעת גפנה לבעיה השניה שהוסיף כבי' לשאל אותי על כך בע"פ, והוא בנוגע לגט-חרש שהסופר מקנה לבעל החרש כלי כתיבה, אם מעיל מה שהחרש יחזור ויקנה לאחר מיכן כלי הכתיבה לסופר (או לאדם אחר) שיוכלו לכתוב בהם גיטין אחרים.

חולקים וסבורים, שאין לחרש דעת כלל, ולא מועיל אף כאשר בית דין עומדים על גביו⁶³.

ושוטה, הוא דווקא כשאנו מדבר ואינו שומע כלל, אבל שומע קצת דינו כפיקח⁶⁷.

בית ספר לחרשים – חרש גמור
מעיקרו, שנתחנך בבית ספר לחרשים, ולמד לדבר באופן שהשומע מבין את דיבורו, וכן למד להבין את דברי המדברים אליו על ידי תנועות וסימנים, והוא עוסק במלאכתו בחכמה ככל אדם – יש הסבורים, שדינו כחרש המדבר ואינו שומע, והרי הוא כפיקח לכל דבריו⁶⁸; יש שכתבו, שהוא ספק אם דינו כפיקח, ולפחות לעניין מצוות דרבנן יש לחייבו ולצרפו⁶⁹; יש מי שכתב, שחרש המדבר בשפת סימנים הוא כגדול עומד על גביו⁷⁰; יש מי שכתב, שחרש כזה חייב במצוות, שכן מעשיו מוכיחים עליו שהוא

היודע לכתוב – חרש היודע לכתוב, אבל אינו יודע לדבר, דינו כחרש לכל דבר⁶⁴.

חרשות מלידה, חרשות נרכשת – יש הסבורים, שחרש שדינו כשוטה וקטן הוא דווקא אם נולד כך ממעי אמו, אבל אם נתחרש אחר כך, ספק אם נידון כשוטה וקטן⁶⁵; אבל רוב הפוסקים סוברים, שאין הבדל בין חרש מלידה לחרש לאחר הלידה⁶⁶.

כבד-שמיעה – חרש, שדינו כקטן

ה' קריאת התורה, סי' כ; שו"ת בית שלמה האו"ח ח"ב סי' צה; עזרת נשים עזרה שתיים עשרה שער שלישי; שו"ת היכל יצחק ח"ב חאבהע"ז סי' מז; הרב י. ויינברג, שנה בשנה, תשכ"ה, עמ' 125 ואילך (וראה גם בכתבי הגר"י ווינברג, ח"א סי' א); שו"ת מהרא"ש סי' יד; שו"ת מנחת שלמה סי' לד, ובמאמרו של הגרש"ז אויערבאך, מוריה, אלול תשמ"ב, עמ' סה ואילך, וכתב שם, שגם הגר"ש אלישיב הסכים שדינו כפיקח (והוא בקובץ תשובות סי' י); הגר"פ שיינברג, מוריה, שם, עמ' נא ואילך; שו"ת כנסת יחזקאל (גרובנר), ח"א סי' לט-מב, וכן הסכים עמו הגר"צ גולדברג. וראה עוד שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' קלא-קלב. [69] שו"ת שבט סופר חאבהע"ז סי' כא, בשם אביו בעל הכתב סופר; שו"ת מהר"י שטייף סוסי' רלט; שו"ת נחלת בנימין סי' לא; שו"ת קרן לדוד, סי' כז; שו"ת היכל יצחק חאבהע"ז ח"ב סי' מז; יחזקאל דעת ח"ב סי' ו. וראה קריינא דאיגרתא סי' קלו, שלא הכריע בשאלה זו. וכן ראה בס' מלאכת חרש, בקונטרס שבסוף הספר, ששאל שאלה זו את גדולי הדור, והסתפקו בזה. [70] שו"ת מהר"ם שיק חאבהע"ז סי' עט. וראה בס' שולחן העזר סי' ח סעיף ד כלל א,

[63] רמב"ן ורשב"א שם; משכנות יעקב האו"ח סי' כא. וראה להלן חלק ד, פרטי דינים שונים. [64] גיטין עא א, מחלוקת; רמב"ם גירושין ב יז; טושו"ע אבהע"ז קב ה, קכא ו. [65] פרמ"ג או"ח בפתיחה כוללת ח"ב אות ד-ה. וראה בפיהמ"ש לרמב"ם תרומות א ב, שאם נעשה חרש לאחר שהיה שומע, מותר לו לתרום תרומה. וראה בתוס' רעק"א על המשנה שם, מה שהקשה על שיטתו זו. [66] בי"ח יו"ד סי' א; ש"ך יו"ד סי' א סקכ"ב; שו"ת צמח צדק החדש, חאבהע"ז סי' לה אות ד; ס' מלאכת חרש, בפתיחה; הגאון בעל שו"ת שואל ומשיב בהסכמתו לס' מלאכת חרש; שו"ת קרן לדוד האו"ח סי' כז; תפארת ישראל, תרומות פ"א אות י; שד"ח מערכת חי"ת כלל קג; שולחן העזר סי' ח בשמלה לצבי סק"ד; ביאוה"ל או"ח סי' נה ס"ח ד"ה הוא. וראה בפרמ"ג יו"ד סי' א בשפ"ד סקכ"ב, שסותר מה שכתב בפתיחה הכוללת. [67] שו"ת קול גדול סי' נ; שו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' כה; שו"ת בית שלמה האו"ח סי' צה. וראה בשו"ת ציץ אליעזר חט"ו סי' מו. [68] שו"ת דברי חיים ח"ב חאבהע"ז סי' עב-עג; שו"ת שבט סופר חאבהע"ז סי' כא; שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' קמ; הריעביץ בסידור,

ולפיכך אינו יכול לצאת ידי חובת ברכות ותפילות שהוא עצמו חייב לאומרם כאשר הוא שומע אותם מאחרים באמצעות מכשיר השמיעה⁷⁶; ויש הסבורים, שיוצא ידי חובה גם בכל הדברים הצריכים שמיעה⁷⁷, או בחלק מהם⁷⁸. ועוד יש מי שכתב, שמכל מקום יכול להצטרף למנין, אף אם הוא העשירי, וכן יכול להיות שליח ציבור⁷⁹.

שתל השבלול — יש מי שסבור, כי מי שהשתל לו שתל כזה, דינו שפיקח לכל דבר, ויוצא ידי חובת כל המצוות, גם אלו שצריכים שמיעה, כולל תקיעת שופר, וכל זה גם לשיטות הפוסקים שלא יוצאים ידי חובת מצוות בצריכות שמיעה עם מכשיר שמיעה⁸⁰.

חרש קטן — יש מי שכתב, שאין לגביו

סי' עב-עג; שו"ת אגרות משה ח"ג סי' לג; טהרת הבית ח"ב סי' יג, במשמרת הטהרה אות ח; שו"ת ציץ אליעזר חט"ו סי' מו. [75] שו"ת אגרות משה, שם; שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ט. וראה בס' וזאת הברכה, חלק שו"ת סי' טו. [76] שו"ת מנחת שלמה, ח"ב סי' ד אות ל. [77] ראה שו"ת יביע אומר ח"ו ח"א סי' יח; שם ח"ב סי' יז; שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' מא. [78] שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' יא — בכל המצוות פרט לתקיעת שופר; שו"ת שבת הלוי, ח"ח סי' רעז אות א — בברכת אירוסין; שו"ת תשובות והנהגות, ח"א סי' קמט — בקריאת התורה. [79] שו"ת תשובות והנהגות, ח"א סי' מא. וראה הגר"א"ה קוק, אורח משפט, הל' ברכות סי' מח. [80] ראה י. ברמה, תחומין, כד, תשס"ד, עמ' 173 ואילך. נימוקו — השתל הקובליארי שונה ממכשיר שמיעה בדרך פעולה, שכן אין הוא ממיר אנרגיה חשמלית לאנרגית קול ואין בו מעבר פאזות, ולפיכך הוא מחקה את השמיעה הרגילה, בעוד שמכשיר

מבין, אבל לעניין קידושין, גיטין וקניינים אין זה מועיל, כי בהם צריך רצון מבורר⁷¹; ויש הסבורים, שגם חרש כזה דינו כחרש לכל דבריו, שספק אם הוא באמת פיקח ככל אדם, וכן משום שאין לחלק בין החרשים⁷². ואם לימדו את החרש לדבר בשפת סימנים, באופן שהדברים-מובנים רק לאנשים שרגילים לדבר אתו ולא לאחרים, יש מי שהסתפק אם נחשב כמדבר או לא⁷³.

מכשיר שמיעה — חרש מעיקרו, שלא שמע ולא דיבר, והרכיבו לו מכשיר שמיעה, ועל ידי זה מצליח לשמוע ולמד לדבר — יש הסבורים, שדינו כמדבר ואינו שומע, היינו שנחשב על ידי זה כפיקח וכבן-דעת⁷⁴, אך אינו נחשב כשומע לאותם דינים שצריכים שמיעה, כיוון ששמיעתו היא באמצעים מלאכותיים⁷⁵,

ובשו"ת מנחת שלמה סי' לד, שדחו דבריו, כי בזמנינו וודאי דעת עצמו היא, ולא דעת מלמדו. [71] שו"ת תשובות והנהגות, ח"א סי' תשע. [72] שו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' לח; שו"ת צמח צדק הישן, סי' עז; שו"ת צמח צדק החדש ח"א סי' טו. וראה רבי אליהו גוטמאכר ח"א סי' יד; שו"ת מהר"ם שיק ח"א סי' עט; שו"ת צור יעקב סוסי' טו; שו"ת דברי מלכאל ח"ו סי' לה; שו"ת זכר שמחה סי' ט; שו"ת שער הזקנים ח"ב סי' קלה; פרמ"ג פתיחה כוללת ח"ב אות ג; שו"ת הלכה למשה סי' רסב; שו"ת נאות דשא סי' קלב; שו"ת משפטי עזריאל ח"ב ח"א סי' פט; הגר"מ פיינשטיין, הובאו דבריו בספר הלכות נידה להר" ש. איידר, ח"א, עמ' כה, אות כה, ושו"ת אגרות משה, ח"ו ח"ד סי' יז אות כה; שו"ת דבר יהושע ח"ג ח"א סי' לו. [73] שו"ת מנחת שלמה סי' לד. וראה עוד בנידון בס' תורת הרפואה, עמ' 802 ואילך; א. אנצ'לוביץ, תחומין, כא, תשס"א, עמ' 141 ואילך. [74] שו"ת דברי חיים ח"א סי' כ"ב